
439

439

KARINTHY FRIGYES

Legenda despre omul cu o mie de chipuri

KUCZKA PÉTER

Literatura științifico-fantastică în Ungaria

EMANUEL REICHER

Cronică (en passant fantastică) a șahului (XVI)

DANIEL COCORU

SOLARIS – primul fanzin român

Redactor literar: ADRIAN ROGOZ
Coperta: BRIGITA RUS
Desene interioare: AUREL BUICULESCU
Portrete: ALEXANDRU DIACONU
Prezentarea grafică: ARCADIE DANELIUC

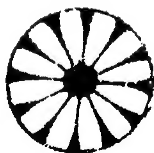
KARINTHY FRIGYES
(1887 - 1938)

Colecția „POVESTIRI ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE“
editată de revista

Știința și Tehnica

Anul XIX
1 martie 1973

Cîteva dintre cele o mie de chipuri ale legendei sau în loc de prefață

de **FRED MAHLER**

În general, în literatură corespondențele și discordanțele dintre *text, pretext* și *subtext* constituie motivele profunzimii și multiplicității de sensuri care dau valoarea de semnificație a operei în raport cu realitatea pe care o reflectă și o relevă. Cu atît mai mult, literatura științifico-fantastică implică modalități *specifice* de raportare a acestor elemente de bază ale construcției literare și, ca atare, nu poate fi analizată prin prisma obișnuitelor raporturi dintre semnificant și semnificație.

Concluzia la care ne referim se verifică pe deplin în cazul nuvelei pe care o prefațează aceste pagini, datînd din deceniul al treilea al secolului nostru și aparținînd unuia dintre cei mai de seamă scriitori satirici maghiari: *Karinthy Frigyes* (1887—1938). Trăind în perioada marilor contradicții sociale ce s-au manifestat prin mișcările revoluționare de la începutul secolului și prin flagelul primului război mondial, în împrejurările dezvoltării puternice a industriei, ale progreselor tehnologiei și științei, dar și ale unor efecte negative ale acestora și, mai ales, ale unor confruntări antinomice între „optimiștii" și „pesimiștii" progresului —, autorul se alătură pionierilor literaturii de anticipație; în limitele unui umanism democratic, el realizează o satiră vehementă a tendințelor ce se anunțau de pe atunci absurde ale unei tehnicizări străine nevoilor omului. Interesul științific este astfel viu, autorul povestirii „Călătorie în jurul craniului meu" (tradusă și în limba română în urmă cu mai mulți ani) meritînd din partea unui cunoscut critic al vremii omagiul de a fi „singurul care a simțit profund poezia științelor naturii", dar și care a știut să afirme încă de atunci că unica valoare a cunoașterii și a acțiunii umane, inclusiv prin mijloacele științei, este aceea care apără și slujește omului. Ca atare, ca un Wells sau un Čapek, autorul maghiar a înțeles că *progresul științei și, mai ales, finalitatea lui umană sînt indisolubil le-*

gate și pendinte de contextul social și politic, de afirmarea sau infirmarea valorilor și idealurilor umane.

Textul. Nu vom povesti istoria și nici nu vom analiza momentele ei: cititorului trebuie să i se lase pe deplin satisfacția de a descoperi în cele cîteva planuri distincte ale desfășurării epice strania „viață fără moarte" a acestui nou „om cu o mie de chipuri": Titus Telma. Vom sublinia numai decupajul cinematografic al textului, vădind măiestria autorului de a monta din episoade caracteristice dinamica întîmplărilor dramatice ce confruntă pe eroul modern al unui ciudat experiment științific cu societatea epocii sale, cu uimirea și neîncrederea oamenilor și, mai ales, cu absurditatea condiției lor sociale relevată de autor printr-una dintre dimensiunile ei cele mai aberante: războiul, politica înarmărilor, folosirea tehnicii pentru distrugere și genocid. Karinthy Frigyes se dovedește un perfect mînuitor al evocării pline de „suspens" și un excelent portretist — eroul povestirii înscriindu-se în galeria tipurilor memorabile atît prin „misterul" cît și prin originalitatea și complexitatea personalității sale; dar, mai presus de acestea, textul relevă un pasionat eseist preocupat de marile teme politice și științifice ale epocii pe care le plasează în centrul acțiunii, realizînd printr-un dialog, în același timp vivace și convingător, o dezbatere de idei ce-și păstrează în multe privințe actualitatea.

Pretextul. Fără îndoială, unul dintre meritele principale ale povestirii îl constituie textul și subtextul ei și, în mai mică măsură, pretextul, discutabil și chiar contestabil și în acest caz, ca și în multe alte lucrări științifico-fantastice. Și totuși, de fiecare dată, autorul unei asemenea opere pare a dori să justifice întreaga construcție în jurul unui atare „motiv central", obligatoriu inedit și avînd o cît mai mare originalitate; de fapt însă, scriitorul consideră pretextul doar ca... un pretext, a cărui valoare este doar instrumentală: el trebuie să stîrnească interesul cititorului și să vehiculeze spre acesta *ideea* lucrării, *mesajul* ei, adică *subtextul*. În „Legenda despre omul cu o mie de chipuri" pretextul unor ciudate întîmplări care duc la apariția unei adevărate psihoze și la mari probleme politice internaționale îl constituie o pretinsă descoperire a unei stranii acțiuni a „razelor delta"; o simplă atingere, licărirea unor flăcărui violacee, ca niște minuscule fulgere fac posibilă o „înviere din morți", liberată de misticismul religios, dar păstrînd o coloratură spiritualistă *. Este drept, autorul însuși, cu un remarcabil simț satiric, descrie multitudinea reacțiilor pline de stupiditate cu care opinia comună reacționează față de nemaiauzita reîntruchipare a „omului cu o mie de fețe": psihoză de masă, nevroză colectivă, hipnotism, metempsihoză, spiritualism, mistică sînt interpretările date de fapt unei descoperiri

---

*** Despre tema transferului de personalitate a apărut o notă bibliografică destul de cuprinzătoare în numărul 437 al colecției noastre (vezi articolul Anei Barbara Rebegea „Pulsul nostru actual").**

științifice. Pe de altă parte însă, autorul lasă destule elemente de neclaritate asupra conținutului descoperirii — lucru în mare parte firesc întrucît unui scriitor, chiar și autor de opere științifico-fantastice, nu i se poate pretinde să fie un real inovator în știință. Ceea ce i se poate reproșa, totuși, pretextului ales este motivarea de natură spiritualistă ce o dă eroul conținutului descoperirii sale: comentariile despre importanța „energiei vitale" raportată la „spiritul în sine" impun desigur o distanțare critică în lumina concepției materialist-științifice despre natură și viață.

Subtextul. Valoarea și actualitatea povestirii rezidă însă în capacitatea textului, ca folosind ineditul pretextului, dar și depășind limitele sale, să comunice ansamblul de idei reprezentînd mesajul operei. O subliniere a cîtorva dintre aceste teme majore nu credem să destrame curiozitatea firească și necesară a cititorului; ea poate, în schimb, să-i propună cîteva fire de meditație pe care se desfășoară, după părerea noastră, dinamica subtextului.

Povestitorul ne face mai întîi spectatorii uimiți ai unui experiment științific a cărui valoare și consecințe ne par greu de înțeles; apoi, într-un cadru istoric fictiv, închipuind un război purtînd toate caracteristicile unui carnagiu inutil și absurd, devenim martorii nu mai puțini intrigați ai unor întîmplări fără precedent; ecoul contradictoriu în opinia publică al acestor întîmplări pregătește momentul-cheie al întregii povestiri: confruntarea eroului cu un reprezentant al puterii politice concretizat în persoana președintelui S.U.A.; în sfîrșit, seria de extrase din scrisorile intime ale unui alt personaj, nu mai puțin original, răstoarnă încă o dată sensul istoriei. Lăsăm, desigur, cititorului posibilitatea de a urmări singur firul întîmplărilor și de a-și forma propria sa opinie despre semnificația acestora. Vom mai insista doar asupra a ceea ce ni se pare a fi principala idee pe care autorul a vrut s-o transmită contemporanilor săi și care, tocmai prin valoarea ei de actualitate în epocă, i-a asigurat-o și pe cea de perenitate: interesul pentru prezent. Or, din multiplicitatea de interpretări posibile ale povestirii, cea mai relevantă prin această prismă ni se pare a fi aceea care consideră drept ax al întîmplărilor și subtext al mesajului *chemarea umanistă spre o lume a păcii.* Imaginii de infern dantesc a războiului ca „transmitere a morții" — eroul încearcă să-i contrapună pe aceea a „transmiterii vieții". Căci, așa cum o susține el însuși ca adept al unei estetici, care ar trebui să înlocuiască atît religia cît și politica: „viața e frumoasă, moartea e urîtă". Dacă iluminismul și pacifismul relevă limitele unui atare umanism — incapabil să schimbe, în realitate, politica de înarmare printr-o politică de dezarmare și să înlocuiască războiul prin pace — nu putem să nu subliniem valoarea de ansamblu a orientării operei în sensul unei acțiuni explicite pentru pace în anii care, deși la scurt timp după încetarea primului război mondial, începeau să acumuleze contradicțiile ce aveau să ducă la flagelul celei de-a doua conflagrații universale. Dealtfel, se impune remarcat realismul

cu care autorul însuși relevă incertitudinea efectului real al măsurilor oficiale de dezarmare și comentează rumorile despre reînceperea pe ascuns a înarmărilor în pofida angajamentului solemn adoptat ca urmare a puternicelor acțiuni declanșate în lume împotriva războiului. Dacă, chiar și în limitele unei ficțiuni istorice, rolul „telmismului" și mai ales forța sa apar evident exagerate și prea puțin motivate, cititorului nu-i poate scăpa actualitatea cercului de interese ale autorului, a obiectivului urmărit de erou de a impune o înțelegere internațională în favoarea păcii și a dezarmării ; dacă mijlocul ales (pretextul) apare, evident, artificial și, în fapt, ineficient, scopul propus nu poate fi decît salutat, el fiind și azi o năzuință și un obiectiv ale popoarelor lumii.

Karinthy Frigyes este contemporan cu noi nu numai în planul protestului său împotriva unei politici absurde, contrarii umanității și năzuinței sale spre o lume a înțelegerii internaționale, ci și în cel de-al doilea ax al mesajului povestirii : *știința trebuie să servească omului*, să-l ajute să contribuie la fericirea umanității, dar nu cu prețul propriei sale pierderi, ci, dimpotrivă, al deplinei sale regăsiri : cînd eroul „nemuritor" descoperă că „poate ucide fără a fi pedepsit", el înțelege responsabilitatea sa de a pune consecințele descoperirii în slujba păcii ; dar pierderea identității de sine prin efectul aceleiași „descoperiri" stîrnește pe drept regretul eroului. Cu atît mai mult concluzia autorului, exprimînd convingerea în reapariția „spiritului cu o mie de suflete" și în dezvăluirea „secretului" său, rămîne ambiguă, din fericire contrazisă de propria lui opțiune pentru o știință care să înlăture vălul ce mai acoperă chipul naturii, o știință pusă cu adevărat în slujba umanității și a omului.

Legenda despre omul cu o mie de chipuri

de KARINTHY FRIGYES

I.

Își consultă ceasul : era ziua de 24 iunie, ora două și jumătate după-amiază, cînd terminase totul. Laboratorul cu storurile trase era puternic luminat ; stinse luminile și deschise larg ferestrele. Pentru ceea ce urma să mai facă nu mai avea nevoie de lumină artificială. Pe fereastră năvăleau în voie fasciculele galbene ale soarelui văratic.

Aruncă o privire în jur: instrumentele, aparatele așteptau în ordine pe masa din laborator. În stradă se auzea bîzîitul mașinilor, un vînzător de ziare striga în gura mare rezultatele bătăliei navale ce se desfășura de zece zile în zona Canalului Mînecii. Pe față îi apăru atunci un zîmbet abia perceptibil. O clipă rămase pe gînduri, apoi își aminti ceea ce mai avea de făcut. Scoase o foaie de hîrtie și așternu pe ea, cu litere mari, citețe, cele cîteva rînduri care azi sînt păstrate la British Museum din Londra.

„Cadavrul acesta de pe fotoliul de fier este al celui ce se numea Titus Telma. A fost doctor în biologie și profesor particular la Universitatea din Haga. Provenea dintr-o veche familie de evrei, avînd un corp zdravăn, sănătos, pe care l-a folosit timp de treizeci și trei de ani. A rezistat tuturor solicitărilor, avînd nevoie de puține reparații. Am fost mulțumit de el. De-acum încolo e puțin probabil să-l mai utilizez: îl las în seama celui ce-l va găsi primul, putînd deci să-l păstreze ca amintire. Aparatura, laboratorul vor fi predate discipolului meu, Kurt József, însărcinat să noteze rezultatele experiențelor mele. Dealtfel, s-ar putea ca măsurile în acest sens să le iau eu însumi".

Mai fixă capacul stiloului și-l puse pe birou. Oftă apoi din greu. Controlă încă o dată conducta, întoarse cu fața spre fereastră scheletul din colț și-i consolidă butonul firului de legătură. Porni discul razelor delta: în complicatele retorte fulgeră o lumină violacee, după care se făcu auzit un zumzet monoton, constant.

Era pregătit: își scoase halatul alb, puse pumnalul pe măsuța de alături și se așeză în fotoliul de fier. Își fixă de picioare plăcuțele din seleniu, avînd grijă ca trupul său să aibă contact cu firele. Își mută privirea spre fereastră, fluieră un timp, uitînd de sine, apoi își închise ochii, apucă pumnalul cu ochii închiși. Îl strînse în amîndouă mîinile, îl împlîntă dintr-o singură mișcare viguroasă drept în inimă și îl smulse apoi în același fel. Își mai deschise ochii și, văzînd cum îi țîșnește sîngele la distanța de un metru și jumătate, dădu satisfăcut din cap: nimerise drept în ventriculul stîng. Aruncă pumnalul și se lăsă pe spate; simțea cum îi înțepenește corpul. Își deschise gura și începu să numere în gînd; numără cît îl ținură puterile, urmărind în același timp șuvoiul de sînge. Se opri la nouăsprezece, cînd i se încețoșă privirea și i se strînse beregata.

În retorte lumina violacee începu să joace în verzui, zumzăind tot mai puternic. O ultimă convulsie, și Titus Telma rămase nemișcat.

Atunci, cum spune scriptura, scheletul din colț se puse în mișcare și, cu brațele scîrțîinde, întrerupse contactul. Își întinse oasele, orbecăi neîndemînatic printre instrumente, se aplecă asupra cadavrului și-l pipăi curios. Se opri apoi lîngă fereastră, scrîșnind surd din măselele-i putrede. Pe urmă își scutură scăfîrlia, zicînd parcă: așa nu e bine. Deodată, amintindu-și parcă ceva, se apropie de pervazul ferestrei, pe care zăceau, pregătite de Titus Telma, două fire presate de liliac. Le privi fix, înțepeni încet-încet și rămase așa lîngă fereastră, pe cînd unul din cele două fire începu să se umfle, să crească, să prindă viață, răspîndind un miros dulceag de liliac. Floarea reînviată

se apleacă asupra cutiei în care, cu labele desfăcute, zăcea, dinainte pregătit, un şobolan mort. Şobolanul se cutremură, zvîrcolindu-se un timp pe spinare, se întoarse pe burtă şi o zbughi, chiţăind, din cutie, peste pervaz în jos, pe burlan, pînă în stradă, aici se opri o clipă, traversă apoi strada şi dispăru sub o poartă.

Acum în laborator se făcuse linişte, doar fasciculul violaceu al razelor delta mai zumzăia, dar şi acesta mereu mai slab, pînă cînd amuţi complet.

II.

Din primele reportaje privind bătălia de la Kolm, pe scurt, s-au putut reconstitui următoarele:

Oficial, stegarul Strogoff, „zîmbăreţul", raportase cele întîmplate abia peste cîteva luni, cu prilejul interogatoriului său. El mărturisi că auzise despre povestea respectivă cu vreo trei-patru zile mai înainte de la soldaţi, dar nu i-a dat, bineînţeles, nici o atenţie, punînd-o pe seama obişnuitelor fantasmagorii ale slavilor.

În seara premergătoare acelei bătălii de noapte, corpul ofiţeresc ţinuse un mic consiliu de război şi ordonase ca odată cu lăsarea serii — se aştepta o noapte cu clar de lună — să se înainteze neobservat pînă la poziţiile inamice, spre a fi atacate prin surprindere.

Acţiunea reuşise doar pe jumătate; santinelele inamice dăduseră alarma, din care cauză primul lanţ de trăgători fusese întîmpinat de un foc puternic.

Plutonul pe care-l comanda stegarul nu se angajase într-o luptă corp la corp, ci atacase tranşeele adverse de la o sută, o sută cincizeci de paşi, la adăpostul unui gard viu. În clarul de lună se distingeau perfect detaliile cele mai mici. După un schimb intens de foc, ce dură un sfert de oră, mai mulţi soldaţi din pluton se tîrîseră îndărăt spre propriile poziţii, raportînd că avuseseră trei morţi: unul dintre ei zăcea chiar lîngă stegar.

Atunci, din tranşeea inamică apăru un cap, urmat de corp; figura se urcă pe parapetul de beton, de unde sări pe cîmp şi o porni agale spre ei.

În prima clipă, stegarul avu impresia că cei de acolo trimit un parlamentar, dar soldatul nu semnaliza în nici un fel, n-avea nici un steag asupra lui, iar cînd se apropie mai mult, au văzut cu toţii că era înarmat. Se opri la jumătatea drumului şi îşi aprinse o ţigară.

Crezînd că au de-a face cu un nebun (cazurile acestea sînt destul de frecvente), stegarul Strogoff, după cum a mărturisit, îi spusese ofiţerului de lîngă el să nu se tragă, iar soldaţii aflaţi ceva mai departe au şi deschis focul asupra nebunului. Se pare însă că pe acesta nu-l lovise nici un glonţ, pentru că înaintă pînă la vreo zece paşi de gardul viu, unde se întoarse cu faţa la el: avea o mutră obişnuită de ţăranoi, din cele ce se întîlnesc cu sutele printre soldaţi, cu trăsături dure şi ochi

mici de purcel. Focul se întrerupse pentru o clipă, iar cîțiva soldați se ridicară surprinși.

Soldatul inamic se îndreptă spre stegar, ceea ce îl surprinse atît de puternic încît își apucă pistolul abia cînd, ajuns lîngă el, soldatul se sprijini de gard. Atunci se ridică în genunchi și-l luă la țintă. Soldatul, ținîndu-și calm arma, îl întrebă într-o franceză impecabilă dacă el e comandantul plutonului.

Văzînd că, de uimire, nu-i în stare să scoată o vorbă, deși vorbea bine franceza, soldatul îi făcu un semn liniștitor și-i spuse textual următoarele :

— Domnule stegar, adunați-vă oamenii, retrageți-vă și raportați că Titus Telma a somat corpul de armată rusesc angajat în luptele de aici să evacueze neîntîrziat pozițiile pe care le ocupă, să depună armele și să se încartiruiască la Kolm.

Convins că, într-adevăr, are de-a face cu un nebun, stegarul Strogoff nu-și folosi încă pistolul, ci îi făcu semn subofițerului de lîngă el să-l dezarmeze pe dement. Nefiind de felul lui ceremonios, caporalul țîșni din loc și-l lovi atît de tare cu patul puștii încît soldatul se clătină, dar în clipa următoare își scoase încet pistolul și trase în caporalul care se prăbuși lîngă el.

Stegarul se dezmetici atunci — prea mult nu se putea ridica, deoarece de dincolo erau ținuți sub foc —, își scoase mîna prin gard, îl apucă pe nebun, îl trînti și, țintindu-l în cap, trase. Era sigur că nimerise în plin, pentru că nebunul rămase întins, nemișcat. Și, în acest moment, stegarul Strogoff amintește pentru prima oară de flăcăruia violacee ; el spune că o văzuse țîșnind ca un mic fulger din scăfîrlia acelui soldat nebun, însoțită de un sîsîit.

Ce-i drept, acest din urmă amănunt nu-l susține cu tărie. De un lucru însă e sigur : în clipa următoare, flăcăruia violacee apăruse și la capul caporalului, care sări în picioare și se întoarse către el, privindu-l în față. Bineînțeles, la început crezuse că nici nu fusese ucis, poate că nici rănit, și se trîntise numai ca să-l inducă în eroare pe nebun. Stegarul susține cu tărie că era același caporal, îl știa doar foarte bine, avea pe cap boneta obișnuită a armatei lor. I se păru însă că visează cînd, din gura lui, îl auzi pe nebun, în aceeași franceză impecabilă, avînd doar vocea puțin mai joasă :

— Nu vă țineți de șotii, domnule stegar, n-am chef de glume. Ajunge cu măcelul, cărați-vă și raportați că Titus Telma e aici !

Crezînd că înnebunise și caporalul său, fiind el însuși aproape să-și piardă mintea, stegarul Strogoff încercă să-și calmeze omul. Acesta însă se apropie de el și-l apucă de nasturele mantalei :

— Nu înțelegeți ce spun ? zise hotărît.

Atunci, înfuriat, adus la disperare, stegarul Strogoff își strigă în gura mare soldații, care se apropiară în fugă.

— Prindeți-l... împușcați-l... gîfîia stegarul, încercînd să se desprindă de caporal. Cîțiva se aruncară asupra acestuia, dar caporalul îi îmbrînci cu amîndouă mîinile, în timp ce — mai mulți afirmă acest lucru — rîdea de se prăpădea.

Un soldat își implîntă baioneta în pieptul caporalului, care căzu mai întîi în genunchi, apoi cu fața la pămînt. Cîteva clipe rămăseseră cu toții așa, gîfîind și sălbăticiți. Unii încercară să se retragă, dar încă de atunci fiecare simțea că, de fapt, lucrurile nu se vor opri aici, că printre ei bîntuie o vrajă ca în vise. Și iată că flăcăruia violacee reapăru dănțuind, iar stegarul se prăbuși: cineva îi pusese piedică. Cînd își ridică privirea, Strogoff îl văzu pe soldatul inamic, ucis cu două minute în urmă, stînd cu piciorul pe pieptul lui, rîzînd și amenințîndu-l cu pumnul. Îi vedea limpede capul, fruntea. Din rana pe care i-o provocase chiar el se prelingea o șuviță de sînge.

Despre ceea ce a urmat Strogoff își amintește ca de un coșmar, ca de o ilustrație reprezentînd Infernul lui Dante imaginat de un pictor futurist ieșit din minți: totul părea alcătuit din linii strîmbe, tremurate. Pe cînd striga în gura mare, doi soldați se apropiaseră în salt, trăgînd amîndoi odată în soldatul inamic; acesta îl străpunse pe unul dintre ei cu baioneta, iar celălalt îl lovi în cap cu patul puștii; soldatul se prăbuși, dar în aceeași clipă se ridică celălalt, pe care-l străpunsese mai înainte, și se aruncă asupra tovarășului său de arme, trîntindu-l la pămînt. Între timp, de dincolo continuau să latre mitralierele, soldații se zăpăciseră, ridicîndu-se în picioare, îngrămădindu-se; cinci... zece... cincisprezece căzuseră secerați... Un mort se rostogolea la vale, dar un altul sărea de pe jos și se năpustea asupra celor vii, lovindu-i cu baioneta. Flăcăruia violacee apărea ba aici, ba mai încolo, și tot timpul se auzea un rîs răgușit, strident. Era straniu să vezi cum se băteau, se sfîșiau, se măcelăreau soldații între ei, să vezi cum la un moment dat treizeci de inși săreau asupra unuia, îl loveau cu patul puștii în cap, îl mușcau de gît, îi smulgeau o mînă, îl călcau în picioare, îl striveau ca pe o rîmă, iar în minutul următor se adunau grămadă în alt loc, sărind asupra altuia, care se năpustea ca un orb să-i înjunghie cu baioneta pe ai săi. Apoi se auzi un lătrat sau un horcăit prelung, mitralierele începură să răpăie mai puternic, pretutindeni cădeau niște ghemotoace mari, negre, se desfăceau, se întindeau, iar cei ce se mai aflau în viață, aruncînd arme, caschete, o luaseră la fugă spre vale.

De dincolo, din tranșee, se ridicase atunci în rînduri compacte pîlcul inamic: „Uraa, uraa!" se auzea de departe și întreaga linie șerpuitoare, de culoare pămîntie, se puse în mișcare, venind spre ei.

Tot ce urmase i se părea văzut de sus, parcă de undeva din înălțimi. Avusese senzația (mărturisi el peste cîteva luni la spital, cînd, revenindu-și, încă se mai îneca de rîs) că privește un spectacol de marionete absurd. Niște păpuși rigide de sîrmă săltau și cădeau, rămîneau fără cap, dar se băteau mai departe cu înverșunare, dispăreau cîte zece, ca să reapară sărind orbește, unele asupra altora. Își mai aducea aminte că încercase atunci un sentiment de haz fără precedent, că înainte de a-și pierde cunoștința începuse să rîdă în hohote, așa cum nu mai rîsese demult, din anii copilăriei.

III.

E interesant că nici după retragerea de la Kolm nu se găseau prea mulţi care să creadă în existenţa lui Titus Telma. Cercurile oficiale făcuseră totul, ce-i drept, pentru a evita recunoaşterea anumitor fapte evidente. Corpul trei de armată evacuase într-adevăr poziţiile ocupate şi se retrăsese pe o nouă linie de apărare, în spatele Kolmului: comunicatele oficiale anunţaseră însă în termeni obişnuiţi cauzele retragerii. Din articolele confuze publicate în presă nu se înţelegea nimic, iar relatările martorilor oculari nu lămureau lucrurile. Foarte mulţi jurau că-l văzuseră pe Titus Telma, că au şi discutat cu el, dar fiecare îl descria într-un chip cu totul diferit, or, imaginaţia mulţimii, fiind vorba de un nume, nu putea să şi-l reprezinte decît sub forma unei singure persoane. Ştirile corespondenţilor de război, publicate sub titluri ca „Panica de lîngă Kolm" sau „Psihoza de masă de la Kolm", păreau mai degrabă nişte fantasmagorii care vorbeau despre încăierări confuze şi debandadă. Însă Titus Telma era prezent peste tot şi de fiecare dată în alt chip: ba un popă, ba un bătrînel, ba un ofiţer, ba mai mulţi indivizi care nu se puteau legitima afirmau că ei sînt cel în cauză.

Punctul de vedere al neurologilor cucerea tot mai mult teren, părerea lor dăinuind vreme îndelungată. E vorba despre o nevropatie de un tip nou, spuneau ei, tratînd toată povestea cu un surîs de superioritate. În natură nu există salturi, iar ştiinţa nu cunoaşte minuni. Viaţa chinuită a oamenilor determinase apariţia acestei boli, care dealtfel nu era fără precedent, isterii de masă asemănătoare fiind cunoscute în numeroase cazuri. „Telmismul" sau „telmomania" figurase vreme îndelungată printre cuvintele impuse artificial de modă în vocabularul medical. Neurologii adunaseră un noian de date privind predispoziţia şi simptomele care însoţesc apariţia bolii la indivizii aparţinînd celor mai diferite clase sociale. La ospiciul din Varşovia fuseseră trataţi cel puţin opt bolnavi de o astfel de maladie şi fiecare dintre ei murise, se sinucisese dar Titus Telma trăia.

Mai apoi, cineva lansase părerea că e vorba de o mistificare a societăţilor care practicau spiritismul. Teoria asta părea cam obscură, dar poate că tocmai de aceea mai atrăgătoare. Pe atunci, datorită cercetărilor întreprinse de anumiţi savanţi, americani, spiritismul ajunsese să fie iarăşi la modă. Noţiunile de încarnare sau materializare deveniseră mai populare ca oricînd şi nu se putea tăgădui că ele ar fi lipsit complet din vocabularul lui Titus Telma. Era la îndemînă presupunerea că America face propagandă unei religii noi, pe care poate s-o pună de acord cu propria-i politică internaţională mai lesne decît cu creştinismul umanist al lumii vechi. America, ţipau francmasonii, vrea să închirieze şi să sufoce Europa: Nu-i de ajuns că ne bagă pe gît grîul şi bovinele sale, nu se mulţumeşte cu monopolul livrărilor de armament, cu faptul că ne-a pus în mînă paharul plin de otravă — ca să ne sinucidem, spre a o desemna drept moştenitoarea noastră generală —, acum vrea să ne livreze şi credinţa,

o credință haină și ipocrită, care ne sugerează ideea de renunțare la viață, deoarece prin asta nu pierdem nimic.

Desigur, toate acestea dispăruseră ca prin minune la 31 octombrie, cînd s-a aniversat ziua memorabilă afișării de către Martin Luther, pe peretele catedralei din Wittenberg, a celor 95 de teze ale reformei. Cu prilejul acestei aniversări, la intrarea parlamentului din Londra apăruse proclamația în cincizeci de puncte a lui Titus Telma.

Toată lumea cunoștea conținutul acestor puncte. După partea întîia, în care e vorba despre însemnătatea individului, despre drepturile omului născut liber și în care se demonstrează cu niște argumente surprinzător de simple că masa este victima unei puerile — dar totuși teribile — erori, deși e formată numai din indivizi, Titus Telma îi cheamă pe reprezentanții guvernelor să se întrunească la Antwerpen într-o conferință la care, în chip corespunzător, va apărea și el. Apoi, fără ură rebelă, dar cu hotărîre blajină și calmă, îi precizează nominal pe acei bărbați care cunosc bine eroarea fatală a masei, dar, din răutate sau prostie, o împing și mai mult spre prăpastie. Pe aceștia îi cheamă să-și părăsească neîntîrziat posturile care le asigură forța executivă, „pentru că, în caz contrar, eu, Titus Telma, voi fi silit să-i nimicesc oriunde-i voi întîlni, în firul de iarbă, și-n pom, și-n piatră, în vii și în morți".

Proclamația avea forța copleșitoare a lucrărilor al căror efect rezultă din faptul că ideile pe care le cuprind sînt de acum gîndite, cunoscute de toți, dar care, datorită unei inhibări extraordinare, nu fuseseră pronunțate pînă atunci, adică nimeni nu observase că ele pot fi pronunțate, crezînd că altcineva nu le-ar înțelege.

Poliția, desigur, n-a stat să filozofeze prea mult asupra valorii literare a proclamației. Părea evident că acționează o asociație de anarhiști: timp de două săptămîni, în ciuda celui mai sever control, proclamația reapărea zilnic la intrare. Prima oară fusese lipită de către un muncitor care, trîntind cîteva santinele, a străpuns cordonul polițiștilor. Muncitorul fusese arestat, a decedat însă noaptea la închisoare, dar a doua zi apăruse o babă, care fusese și ea arestată. Telmomania apăruse dealtfel și în rîndul pazei — s-au înregistrat cazuri cînd proclamația a fost lipită chiar de către santinela de la intrare —, încît cea mai mare parte a gărzii, din cauza atîtor pălăvrăgeli halucinante, absurde, a fost internată în ospiciu: unul văzuse o cioară coborînd cu proclamația în cioc, o împușcase, dar peste cîteva minute apăruse alta în loc.

Asta era starea lucrurilor cînd, în ziua de 3 noiembrie, s-a comis acel triplu atentat. Unul dintre oamenii de stat incriminați în proclamație fusese ucis de un muncitor, iar ceilalți doi de cîte un ostaș. Fiecare dintre ucigași afirmase că e Titus Telma. Doi dintre ei fuseseră executați, al treilea dispăruse.

Atmosfera devenise pe atunci atît de încordată încît mercenarii plătiți puteau fi determinați să asigure aplicarea măsurilor de siguranță legate într-un fel sau altul de cazul Telma numai prin amenințarea cu moartea.

IV.

— Doreşte să vorbească cu domnul preşedinte, spuse secretarul.

Şeful cabinetului prezidenţial tot nu pricepea.

— Doreşte să vorbească cu preşedintele Statelor Unite? Cum vine asta? I-a fost anunţată vizita? Am fost înştiinţaţi în vreun fel?

Secretarul dădea din umeri. Pe faţă i se citea o cumplită confuzie.

— Ce se întîmplă, despre cine-i vorba? insistă şeful de cabinet.

— Să-l ia naiba, izbucni exasperat secretarul, dacă n-aş fi ştiut că ministrul Lincoln a fost ucis cu trei săptămîni în urmă, aş fi zis că e chiar el.

— Dumneata ai înnebunit.

— Vedeţi-l şi dumneavoastră.

— Hm. O să trec pe acolo.

Omul care dorea să vorbească cu preşedintele Statelor Unite şedea pe una din canapelele aflate în hol. Şeful cabinetului se frecă la ochi, clipi des, crezînd că necuratul îşi bate joc de el: în faţa lui era chiar Lincoln! O clipă i-a stat mintea în loc, pe urmă îşi zise însă: „Măgarule, cum de nu-ţi dai seama, Lincoln n-a murit, doar tu ai visat tîmpenia asta!" Îşi afişă pe loc zîmbetul amabil.

— Domnul preşedinte a fost înştiinţat că excelenţa voastră se află la Casa Albă?

— Cred că ştie, îi răspunse calm Lincoln.

— V-am recunoscut îndată, excelenţă.

Totul se desfăşură cu rapiditate: pînă să-l înştiinţeze telefonic pe preşedinte, unul dintre secretari îl şi introduse pe oaspete în cabinetul acestuia.

Preşedintele îşi puse ochelarii, îi scoase apoi, ca să şi-i pună iar. „Damned!" spuse roşind. Pe urmă şi-a dat capul pe spate:

— Ce să spun, curioase glume ni se mai fac, Lincoln; very strange jokes. *Am mai auzit că din motive politice s-ar fi ascuns moartea lui Soliman, în locul lui arătîndu-i-se poporului un manechin de ceară, dar să se răspîndească vestea morţii unuia care trăieşte, aşa ceva n-am mai auzit. Din asta trebuie să rezulte ceva grandios. Vorbeşte, Lincoln.*

Străinul zîmbi.

— Nu sînt Lincoln. Lincoln a murit, spuse liniştit. Vă vorbeşte Titus Telma, domnule preşedinte. Încurcat, preşedintele îşi duse mîna la cravată, o îndreptă, apoi se retrase încet spre biroul pe care căuta ceva, în timp ce ochelarii săi sclipeau chioriş către străin.

— Luaţi loc, domnule preşedinte. Nu vă fie teamă.

Dădu din mînă, văzînd cum degetele tremurînde ale bătrînelului căutau butonul soneriei.

— Lăsaţi, nu mai chemaţi pe nimeni. Ce rost au aceste bătăi inutile? Credeţi-mă, am avut parte de suficiente în ultima jumătate de an. Am să vă arăt cîteva scamatorii, sper că vă vor satisface, pe urmă să discutăm.

— Lincoln, zău... ești dumneata.. sau nu mai înțeleg nimic...

— Vă rog, luați loc, domnule președinte. Veți înțelege totul îndată. Aveți la îndemînă o hîrtioară, acolo, pe birou, ca să vă notați ce vă voi spune. Da, dar vă rog foarte mult, lăsați în pace soneria aceea (ochii lui Lincoln fulgerau, iar vocea îi răsuna supărat), altfel o pățiți. Amintiți-vă de cazurile Telma! Amintiți-vă de Lincoln, al cărui chip îl aveți în față!

Președintelui i se tăie respirația, voia să strige.

— Uf! Ce nătărău! Nu înțelegeți odată că eu nu pot să fiu ucis! Lincoln putea să fie, ia priviți (își smulse cămașa, își arătă pieptul pe care se vedeau trei răni adînci), asta am făcut-o eu, Titus Telma. Aveți de ales. Ori mă ascultați, ori o s-o sfîrșiți și dumneavoastră ca ceilalți! E totuși absurd că oamenii se conving că pot să-i ucid numai dacă îi și ucid!

Președintele luă loc.

— În sfîrșit, spuse mai calm Titus Telma, am să vă arăt cîteva scamatorii, ca să vă liniștesc. Ați rămas niște copii, vreți mereu să vedeți minuni.

Se ridică și se apropie de un perete pe care se găsea fixat un albatros împăiat. Titus Telma îl atinse cu mîna; în locul atins se iscă un fulger, albatrosul se cutremură și începu să dea din aripi.

— E de necrezut, spuse Titus Telma peste cîteva minute, cînd președintele și-a mai revenit, începînd să-l urmărească, e de necrezut că pînă și gînditorii cei mai luminați pot să aibă un orizont atît de îngust. Constatînd aceleași manifestări în corpuri diferite, nu le trece prin minte să le caute cauza unică. Mă necăjesc de o jumătate de an controversele, Telma, și aștept mereu să apară cineva care să se apropie de realitate. Dar nu, vă găsiți și acum la stadiul istoriei de masă! Galilei, Newton, Volta aveau contemporani mai inteligenți, domnule președinte, decît mi s-au dat mie. Dumneavoastră mă priviți cu gura căscată și aveți respirația oprită. Iată la ce se reduce pînă în prezent efectul descoperirii mele. E posibil să nu se găsească nici un om care, în loc să fie uimit, să-și aplece fruntea și timp de cîteva minute să se gîndească intens?

— Eu... eu mă gîndesc..., spuse președintele ridicînd neputincios din umeri.

— Aș, de unde. Încercați disperat să adunați ideile printre care ați crescut, pe care le-ați primit de-a gata și, desigur, nu găsiți printre ele nici una potrivită. Concepția despre lume nu poate fi formată decît luînd totul de la capăt, fiecare trebuie să ia totul de la capăt dacă vrea să înțeleagă lumea. Credeți că Descartes și-a început sistemul prin a se îndoi de propria-i existență pe motiv că era prost sau incult, că n-a citit suficientă filozofie de la autori care credeau că reușiseră să rezolve enigmele existenței? Dacă Volta ar fi fost atît de cult și înțelept ca stîlpii științei voastre materialiste, la văzul pulpiței de broască ce se contractase și-ar fi amintit pe loc vreo treizeci de tomuri groase ale unor fiziologi și ar fi descoperit, te pomenești, că pulpa broaștei are un suflet aparte, iar tunetului și trăsnetului știința le-ar zice și azi „fulgerul lui Dumnezeu". Slavă domnului, a fost suficient de naiv și de talentat ca să apeleze la propriul său cap și să mediteze asupra

faptului că interdependența fenomenelor poate fi găsită nu numai în săritura calului.

Ați presupus la un moment dat că, totuși, Pămîntul nu e purtat în spinare de către un elefant, dar cu noțiunile de „dincolo de viață", „transcendental", „metafizic" se jongla cu tot atîta dezinvoltură ca mai înainte. De cîte milioane de ori nu s-au pronunțat cuvintele : „spirit" și „forță vitală" pînă la apariția lui Titus Telma, pentru ca el să se oprească în sfîrșit în fața cuvintelor respective aidoma lui Newton, care la vîrsta de șaisprezece ani a început să se mire de mărul ce o pornea fără șovăire într-o direcție anumită, deîndată ce i se dădea drumul din mînă! Timp de șase mii de ani nu se mirase nimeni de asta, deoarece cineva descoperise cuvîntul „cade", și timp de șase mii de ani, liniștiți și bucuroși că nu trebuie să se gîndească mai departe, toți dădeau din cap satisfăcuți: „Păi sigur că da, cade".

Ați discutat despre proprietățile spiritului, despre dragoste, afecțiune, ați discutat pînă și despre nemurire, deoarece mirosul de cadavru v-a lovit totuși la nas, iar carnea putrezită mai și licărea fosforescent. Cu greu ați priceput, așadar, că aici există totuși ceva ieșit din comun, ceva ce seamănă cu ceva: mii de ani v-ați stors creierul ca în cele din urmă să descoperiți noțiunea „energie vitală" și atunci v-ați liniștit, știindu-vă treaba terminată cu bine. Mai tîrziu ați început s-o căutați, asemenea profesorului distrat care nu-și găsea ochelarii, pentru că îi avea pe nas. Unde-i, unde-i? v-ați întrebat. Un lucru era cert, că era undeva. Undeva pe aici, uite-nu-i, vă jucați cu ea printre vertebrele cadavrelor disecate. Desigur, pe-acolo, pentru că de acolo fugise, lăsîndu-și urma: căldura, lumina pe care ați avut norocul să le cunoașteți din altă parte. Dar toate acestea nu făceau două parale, fiindcă vă foloseați doar ochii și urechile și nu vă dădeați seama că, după cele văzute și auzite, trebuia să vă închideți ochii, să vă astupați urechile ca să puteți afla adevărul; deoarece adevărul e intrinsec. Pentru că, deși își dă seama că trăsnetul îi aprinde coliba, la fel cum își aprinde el niște vreascuri, totuși sălbaticul continuă să considere fulgerul drept o zeitate și a fost nevoie de un Volta care să mediteze asupra simptomelor înrudite.

Și a fost nevoie de un nou Volta, care să caute forța vitală, spiritul într-un loc unde sînt accesibile, adică în el însuși. În afară, în lumea exterioară forța aceasta o pot vedea doar descompusă în alte forțe, la fel cum vede sălbaticul forța descompusă a fulgerului: lumina și căldura în acțiunea lor dinamică. Problema care se pune este deci următoarea: există oare modalitatea ca forța asta să-mi încapă pe mîini în forma sa nedescompusă? Pentru că, dacă există, pot să-i găsesc un mediu, pot să lucrez cu ea, s-o experimentez, s-o înham, s-o folosesc ca forță motrice, s-o transfer și pot s-o împiedic să se descompună, să se dezintegreze în alte forțe pe care le numim: moarte.

Tot ce e posibil există de fapt în natură, avînd uneori contururi vagi, cețoase, primitive, dar există. Trebuie doar să ne dăm seama de importanța fenomenelor. În condiții normale, moartea descompune spiritul, forța vitală, dar au fost și cazuri ieșite din comun, cînd forța aceasta nu s-a dezintegrat. De cazurile acestea se ocupă spiritismul care însă, desigur, explicase fenomenele avînd

un sistem și o viziune complet greșite. In jurul fenomenelor de netăgăduit, spiritismul crease legende extravagante, puerile, pentru că materializarea, domnule președinte, a avut loc într-adevăr de cîteva ori chiar în prezența mea; din păcate, spiritiștii au rămas amețiți de ceea ce văzuseră și au continuat să combine cu îndrăzneală, amestecînd empirismul, intuiția, știința și credința, aidoma alchimiștilor de odinioară.

Dar alchimia confuză și stupidă a fost urmată de chimie, iar spiritismului trebuie să-i urmeze o nouă știință. Tot ceea ce produce natura aici, pe Pămînt, își găsește mijloacele aici, pe Pămînt, și nu poate exista stavilă care să-l împiedice pe om să găsească aceste mijloace, să realizeze cu ajutorul lor, conștient și cu voință, tot ceea ce face natura, utilizîndu-le. De asta nu e voie să ne îndoim; există însă un necaz, și anume că, cercetînd șirul nesfîrșit al posibilităților, ar fi trebuit să căutăm mii și mii de ani pînă cînd mijlocul corespunzător ne-ar fi căzut în mînă.

Din acest punct de vedere, recunosc, n-am fost nici eu mai mult decît un alchimist norocos, un Berthold Schwarz care, căutînd aur, a găsit praf de pușcă. Teoria conservării spiritului, mărturisesc, a urmat abia mai tîrziu; cum se întîmplă întotdeauna, știința fusese precedată de o descoperire accidentală. Altfel, domnule președinte, ne întîlneam, poate, peste o mie de ani.

Despre descoperirea făcută n-am să vă vorbesc acum. In clipa de față, e lesne de înțeles, mă preocupă un singur lucru: ceea ce rezultă pentru mine din descoperirea făcută și din aplicarea ei curajoasă: faptul că trăiesc, că în clipa de față eu, Titus Telma, exist în trupul ministrului Lincoln ucis, că ieri eram într-al unui muncitor, alaltăieri în creierul unui ostaş măcelărit, mîine voi îmbrăca poate corpul unui armăsar căzut în luptă, dar pretutindeni — în piatră, în lemn — sînt eu, numai eu, Titus Telma, spiritul ce nu poate fi nimicit la atingerea căruia se clintesc pietrele și învie morții.

Domnule președinte! Insemnătatea descoperirii pe care am făcut-o n-o cunosc încă nici eu, pentru că n-am experimentat încă forța de care dispun din toate punctele de vedere și în raport cu toate celelalte forțe. Pentru asta e nevoie de mult timp. Un lucru însă, pe care în decursul ultimelor șase luni l-am dovedit de atîtea ori, este cert: pe acest Pămînt eu nu pot fi nimicit de om sau fiară, iar dumneavoastră, cunoscător al dreptului, știți foarte bine ce înseamnă asta: înseamnă că eu pot să ucid, să nimicesc nepedepsit pe oricine vreau. Dovezi în plus sper că nu sînt necesare, gîndiți-vă la Lincoln, la ceilalți. Titus Telma, după cum v-ați convins personal, nu este o psihoză de masă, o boală, ci un singur om care își poate schimba corpul cînd vrea și cum vrea, așa cum vă puteți schimba dumneavoastră cămașa și căruia cînd e ucis nu i se întîmplă mai mult decît dumneavoastră cînd vi s-ar smulge cămașa. După toate acestea, după ce ați cunoscut adevărata stare a lucrurilor, vă întreb, domnule președinte: credeți sau nu, înțelegeți sau nu ceea ce v-am spus? Și dacă da, sînteți dispus să tratați cu mine?

In românește de COSTACHE ANTON și EUGEN HADAI

(SFÎRȘITUL ÎN NUMĂRUL VIITOR)

Literatura științifico-fantastică în Ungaria

de **KUCZKA PÉTER**

Definirea genului science-fiction este un drum prin deșert, tivit cu schelete albite și, pe ici pe colo, cu cîte un mormînt anonim în care odihnesc călătorii temerari, porniți pe calea aceasta. Văzduhul e încremenit, soarele dogorește neîndurător, toată lumea știe că undeva, pe geana zării, există o oază, dar nimeni n-a ajuns încă pînă la ea... Să nu apucăm deci nici noi drumul acesta.

Dificultățile definirii stau în primul rînd în contradicția internă implicată însăși denumirii de literatură și de artă științifico-fantastică. Știință și fantastic — cum se împacă focul cu apa, imaginea lumii cuprinsă în legi, cu jocul poeziei și al imaginației ?

Conform excelentei constatări făcute de profesorul Darko Suvin, o altă contradicție se exprimă prin situația paradoxală a literaturii științifico-fantastice : ea este, concomitent, cea mai modernă și cea mai tradiționalistă dintre arte ; în același timp conservatoare și de avangardă ; în același timp distrugătoare a tradiției și ocrotitoare dîrză a ei.

Fără să continuăm enumerarea paradoxurilor — destul de numeroase — vom îndrăzni afirmația că, pînă acum, încercările de a da o definiție au rămas zadarnice, avînd drept rezultat doar niște dispute sterpe. De fapt, fiecare dintre definiții caută, implicit, să-l identifice pe precursorul genului, să stabilească perspectiva în care îi descoperă, în trecutul omenirii, pe primii premergători.

Să evităm deci disputele, să alegem calea mai ușoară — deși nici aceasta nu e presărată cu flori ! — și să admitem că science-fiction-ul este ceea ce milioane de cititori din lumea întreagă denumesc science-fiction. Să nu ne impunem limite restrictive ; să ne pară bine cînd cineva depistează — în mituri, în basmele populare, în Homer, sau în Biblie — unele motive, idei, imagini poetice sau „poante" ale domeniului științifico-fantastic.

Interpretînd atît de larg noțiunea definiției, putem afirma, fără doar și poate, că literatura științifico-fantastică maghiară are un trecut considerabil. Chiar în cazul definirii celei mai sever limitate, tot trebuie să admitem că literatura științifico-fantastică originală din Ungaria a luat naștere cu 150—180 de ani în urmă.

Opere traduse — utopii, călătorii fantastice, romane imaginînd noi forme de stat, utopii ştiinţifice şi tehnice etc. etc. — întîlnim deja în secolele XVII şi XVIII. Comenius şi-a scris şi şi-a pus în scenă la Sárospatak primele utopii didactice ; utopiile iluminismului englez şi francez erau citite în Ungaria întocmai ca şi faimosul roman al lui Holberg, intitulat „Călătoria subpămînteană a lui Nicolaus Klimius".

Dacă nu pui la socoteală diferitele scrieri fantastice privind cavalerii rozelor, francmasonii şi alchimiştii, dacă nu ţii seamă de „Tariménes utazása" (Călătoria lui Tarimenes) de Bessenyei György şi de alte numeroase lucrări de la începutul secolului XIX, atunci „îi descoperi pe strămoşii diferitelor utopii fantastice şi pe ai romanului ştiinţifico-fantastic de astăzi în beletristica maghiară a anilor 1830—1840" — după cum scrie Pándi Pál * în ultimul dintre studiile sale. La acea epocă, apariţia gîndirii moderne, ştiinţifice şi a preocupării faţă de problemele sociale este semnalată de o mulţime de nuvele despre călătorii în Lună, de romane şi povestiri de mare popularitate consacrate progresului tehnic, catastrofelor mondiale sau unor societăţi imaginare, din viitor.

Spaţiul nu ne permite să facem aici enumerări extinse ; voi menţine deci, în privinţa secolului trecut, doar operele a doi dintre clasicii maghiari proeminenţi.

Bibliografiile occidentale (franceze, germane, engleze) ale literaturii ştiinţifico-fantastice menţionează printre tradiţii şi drama filozofică „Az ember tragédiája" (Tragedia omului) de Madách Imre, precum şi numeroase opere ale lui Jókai Mór — în primul rînd lucrarea sa amplă, în trei volume, intitulată „A jövö század regénye" (Romanul secolului viitor).

Apărută în 1862, opera lui Madách ** le-a dat multă bătaie de cap istoricilor literari şi esteticienilor noştri care au interpretat-o. Conform excelentei analize moderne, făcută de Radó György, „Tragedia omului" este, făţiş şi fără echivoc, ştiinţifico-fantastică nu numai în cele trei tablouri a căror acţiune se petrece în viitor, ci, în afară de tablourile de cadru, în toate tablourile istorice". Tabloul al doisprezecelea al dramei plasează acţiunea într-un falanster din viitor. Omenirea este guvernată de ştiinţă ; comorile Terrei, materiile sale prime sînt în mare parte epuizate ; societatea s-a mecanizat, oamenii de ştiinţă luptă zadarnic pentru valorificarea energiilor latente ale materiei.

În tabloul al treisprezecelea, Adam şi însoţitorul său Lucifer încearcă să părăsească planeta (acţiunea se petrece în cosmos),

---

* Pándi Pál (Kardos Pál, n. 1926) — istoric şi critic literar, profesor universitar şi publicist din Ungaria.

** Madách Imre (1823—1864) — poet şi scriitor maghiar clasic. Capodopera lui „Az ember tragédiája" (Tragedia omului) a fost tradusă în româneşte de Octavian Goga.

dar tentativa lor eşuează: cei doi sînt nevoiţi să revină. Radó György defineşte acest tablou drept unul al fantasticului tehnologic.

Tabloul al patrusprezecelea face parte din fantasticul biologic. Terra e în curs de răcire totală; numai în cîteva locuri — decăzut la condiţii primitive — omul mai vegetează — degenerat în mijlocul naturii degenerate —, ducînd o luptă penibilă pentru a-i smulge oceanului încremenit sub sloiuri o bucăţică de hrană. „Dacă vreodată va fi întocmită o antologie universală a literaturii ştiinţifico-fantastice clasice — spune Radó în încheiere — în ea vor deţine un loc de cinste tablourile 12, 13 şi 14 din „Tragedia omului..."

Jókai Mór * — unul dintre cei mai mari reprezentanţi ai beletristicii maghiare — publica „Romanul secolului viitor" cu un veac în urmă, în 1872. În centrul peripeţiilor se situează o invenţie, şi anume miraculoasa substanţă denumită „ichor". Puţini autori de anticipaţie „au inventat" o substanţă atît de uluitoare ca „ichor"-ul. Acesta se pretează la orice: poţi fabrica din el arme, medicamente, maşini zburătoare, blindaje şi cine ştie cîte altele! Aerovehiculele eroilor sînt acţionate cu energie electrică; ea le asigură deplasarea rapidă, ca şi victoriile în război. Fireşte, optica socială a lui Jókai este desuetă; el a făcut pronosticuri despre viaţa noastră, dar pe noi unele idei ale lui, ca aserţiunea că „fiii secolului viitor îl încoronează rege pe Arpád de Habsburg" ne fac să zîmbim. Totuşi această operă constituie un etalon pentru autorii scrierilor ştiinţifico-fantastice de astăzi. Căci ceea ce este mai durabil în romanul lui Jókai e încrederea în ştiinţă, concepţia conform căreia progresul tehnic e legat de cel social, încrederea în victoria finală a omului devenit stăpîn pe forţele naturii. Or, tocmai aceste elemente îl consacră deschizător de drumuri pentru cele mai nobile tradiţii ale anticipaţiei actuale.

În afară de „Romanul secolului viitor", Jókai a mai scris numeroase alte romane şi nuvele ştiinţifico-fantastice; să menţionăm aici „Egészen az Északi Pólusig" („Pînă la Polul Nord"), „A csigák regénye" („Romanul melcilor"), „Oceania", „Ahol a pénz nem Isten" („Unde banul nu e Dumnezeu") şi la urmă, dar nu pe ultimul loc, miraculoasa viziune asupra Ţării magnetismului, un fragment de neuitat din romanul său „Fekete gyémántok" („Diamantele negre").

La sfîrşitul secolului trecut, în Ungaria, concepţia ştiinţifico-fantastică nu e semnalată doar prin opere romantice, ci şi prin cărţi care propagă vederi socialiste şi comuniste îmbrăcate în haina romanului sau a nuvelei, genuri ce se bucurau de o mare popularitate.

---

* Jókai Mór (1825—1904) — romancier romantic maghiar, care a influenţat profund atît evoluţia prozei maghiare, cît şi procesul de formare a cititorilor. În 1848 a fost unul dintre conducătorii tineretului revoluţionar din Budapesta.

Dintre numeroasele cărţi de acest fel trebuie să menţionăm neapărat una.

„Az új világ" („Lumea nouă"), de Tóvölgzi Titusz, a apărut în 1888, concomitent cu celebra „Looking Backward" a lui Bellamy. Subtitlul „Lumii noi" anunţa „un roman din societatea socialismului şi a comunismului". Acţiunea se petrece în anul 2300, la Budapesta; omenirea alcătuieşte deja o singură familie, nu mai există averi particulare şi moşteniri, nu mai există bariere între naţiuni şi nici mizerie, necinste, imoralitate şi război. Acţiunea, plină de neprevăzut, este interesantă: se pun într-însa probleme ca: dragostea şi, mai ales, dispariţia deosebirii dintre oamenii frumoşi şi cei urîţi.

În prefaţa romanului său, Tóvölgzi arăta că el „nu îndeamnă la revoltă, nu instigă, nu încalcă legea presei". Totuşi poliţia acelei epoci n-a ţinut seama de afirmaţiile autorului; Tóvölgzi a fost deferit tribunalului şi condamnat la un an închisoare — pe care o părăsea copleşit de amărăciune, în timp ce cartea lui Bellamy devenise pretutindeni în lume subiect de discuţie...

Să facem acum un mare salt peste romanele, nuvelele, utopiile, scrierile ştiinţifico-fantastice şi scrierile pentru tineret de la sfîrşitul secolului trecut şi de la cumpăna celor două veacuri, mulţumindu-ne să evocăm doar cartea lui Makay István „Repülögépen a Holdba" („Cu avionul în Lună"), în care, pentru prima dată în literatura maghiară, figurează cosmonauţi cu „scafandru"; aceştia fac şi o plimbare în spaţiul interplanetar, apoi aseienizează şi găsesc pe Lună o societate alcătuită din oameni ciudaţi care locuiesc în peşteri.

Literatura primului deceniu al secolului XX era pătrunsă de febra şi de emoţia înnoirii şi, fireşte, abunda de opere consacrate ştiinţei, tehnicii şi orînduirii sociale din viitor, subiectele fiind amplasate într-un cadru fantastic. Tematica science-fiction-ului englez, francez sau german aprinsese şi în Ungaria imaginaţia scriitorilor şi a cititorilor. Zborul, diferitele mijloace de locomoţie, noutăţile tehnice, invenţiile erau probleme cărora le-au fost consacrate numeroase romane; paginile cărţilor ştiinţifico-fantastice maghiare din acea epocă erau pline de nave cosmice, maşini subterane, submarine, mecanisme acţionate cu energie nucleară etc. etc. Multe dintre aceste opere nu aveau o adevărată valoare literară, propunîndu-şi mai degrabă să fie distractive sau să popularizeze cunoştinţele tehnice-ştiinţifice. Pe atunci în Ungaria fuseseră traduse toate cărţile lui Jules Verne; erau editate în serie romanele lui Wells, dar şi ale unor autori ca francezul Robida, rusul N. N. Şelonski, polonezul Zulawski sau germanul Kurt Lasswitz. Viaţa literară în plin avînt, activitatea editorială şi publicistică nemaipomenit de bogată şi de multilaterală îi aprovizionau pe cititorii maghiari cu povestiri captivante, fantastice. Mai mult chiar, să nu uităm că, încă de la începuturile sale, cinematografia maghiară a produs pelicule ştiinţifico-fan-

tastice și fantastice. Adesea regizorii maghiari, ajunși mai tîrziu în America sau în Anglia, își reluau pur și simplu filmele de succes din patrie...

Progresul științei a contribuit și el la dezvoltarea genului. Știrile și evenimentele din lumea aviației, a radiofoniei, a fizicii și a chimiei ofereau de asemenea idei bune autorilor de romane pentru tineret și de romane distractive.

Să ne ocupăm însă numai de scriitorii care au reprezentat la un nivel înalt literatura științifico-fantastică, prin opere bogate în idei. Sînt scriitorii grupați în jurul revistei „Nyugat", publicație progresistă a epocii.

Cel mai de seamă dintre ei este poate Karinthy Frigyes *, oarecum înrudit spiritualicește cu Wells sau Karel Čapek. În opera complexă a lui Karinthy găsești la tot pasul romane și nuvele științifico-fantastice : are două „Gulliveriade" ; acțiunea romanului „Utazás Faremidóban" („Călătorie în Faremido") se desfășoară într-o lume a mașinilor, a automatelor și a roboților fără slăbiciuni omenești, pe cînd „Capillaria" ne înfățișează un univers submarin, o societate a femeilor nespus de frumoase și a bărbaților degenerați. Ambele cărți sînt în același timp satire amare, caricaturi ale concepțiilor și moravurilor conservatoare din acea epocă. Nuvelele lui Karinthy Frigyes se integrează și mai categoric, și mai univoc în literatura științifico-fantastică modernă. Autorul a îmbogățit arsenalul de mijloace ale genului, adăugîndu-i numeroase „descoperiri" științifice și tehnice : el a inventat cea de-a patra stare a materiei, incarnatorul ; mașinile autoreproducătoare ; fotografierea gîndurilor ; moartea magnetică ; omul care nu poate fi ucis și încă multe altele, toate numai pentru ca în povestirile sale să pună față în față Inteligența și Rațiunea omenească cu iraționalismul și obscurantismul. Karinthy se simțea înrudit cu enciclopediștii iluminismului francez ; era un umanist, un adept și un posedat al argumentelor și al ideilor științifice. Adora științele naturale ; chiar tensiunea specifică a stilului și a limbajului său rezultă din faptul că a împerecheat termenii abstracți ai filozofiei și ai științelor naturale cu expresiile concrete, sugestive, plastice ale artei. Secretele, misterele și rebusurile îi aprindeau imaginația ; căuta și punea mereu întrebări chiar cînd știa că epoca sa nu-i poate da răspunsuri mulțumitoare. Karinthy Frigyes a exercitat asupra literaturii științifico-fantastice maghiare actuale o considerabilă influență, dar nu una exterioară, ci una de profunzime, legată de viziune, de atitudine și de concepție.

(SFÎRȘITUL ÎN NUMĂRUL VIITOR)

---

* Karinthy Frigyes (1887—1938) — prozator, poet și umorist maghiar, una dintre figurile proeminente ale literaturii moderne din Ungaria.

Cronică (en passant fantastică) a șahului

de EMANUEL REICHER

XVI

Cronologia celor mai importante turnee internaţionale şi a meciurilor pentru campionatul lumii (1843—1922)

Paris—1843 : *După numeroase meciuri cîştigate împotriva celor mai buni şahişti din Anglia şi Franţa,* Staunton *îl învinge pe Saint-Amant cu scorul de 13—8, devenind* primul *campion (neoficial) al lumii. Victorie a stilului poziţional.*

Londra—1851 : *Turneu organizat cu ocazia primei Expoziţii universale* * *după sistemul meciurilor eliminatorii : I. Anderssen, II. Wyvill, III. Williams, IV. Staunton. Învingătorul a fost socotit al doilea cîştigător (neoficial) al titlului suprem. Strălucită revanşă a stilului combinativ.*

Paris—1858 : *După un şir impresionant de succese în faţa celor mai cunoscuţi jucători din Europa,* Morphy *cîştigă întîlnirea sa cu Anderssen la scorul de 8—3, fiind astfel considerat al treila campion (neoficial) al lumii. Consacrare a primei concepţii integrale, de sinteză a stilurilor. Folosind o expresie anacronică, cei doi titani ne-au oferit primul „meci al secolului" (XIX) !*

Londra—1862 : *Concurs în perioada marii Expoziţii universale. Remizele se rejucau şi pentru prima oară a fost limitat timpul de gîndire — cinci minute pentru fiecare mutare : I. Anderssen, II. Paulsen, III. Owen. Învingătorul a realizat 12 puncte din 12 posibile, un spectaculos „come back" al geniului fanteziei, urmărit îndeaproape de pionierul şcolii poziţionale. La orizont şi-a făcut apariţia Steinitz, clasat în acest concurs pe locul VI.*

Londra—1866 : *După victorii la principalii jucători ai epocii, Steinitz îl întrece pe Anderssen cu 8—6, devenind al patrulea campion (neoficial) al lumii. Nu a fost o victorie a stilului poziţional, jocul din acea perioadă al lui Steinitz nedeosebindu-se de cel al rivalului său decît prin mai mult realism şi exactitate în aprecierea poziţiilor.*

Paris—1867 : *Concurs în anul Expoziţiei universale : I. Kolisch, II. Winawer, III. Steinitz.*

* Vezi istoria expoziţiilor universale în Colecţia „Povestiri ştiinţifico-fantastice", numerele 366—367 (15. II—1 III 1970)

Remiza era considerată partidă pierdută pentru ambii jucători ! A început evoluția lui Steinitz către jocul pozițional.

Baden—Baden—1870 : *I. Anderssen, II. Steinitz, III—IV : Blackburne și Neumann, V. Paulsen. Pentru prima oară remizele nu se mai rejoacă și se acordă 1/2 punct celor doi adversari.*

Londra—1872 : *I. Steinitz (7 puncte din 7 partide !), II. Blackburne, III. Zuckertort. Victorie categorică obținută de stilul „noii școli poziționale".*

Viena—1873 : *Concurs în anul Expoziției universale (apogeul mașinilor acționate prin forța aburilor) : I. Steinitz, II. Blackburne, III. Anderssen. Învingătorul și-a consolidat suprematia.*

Paris—1878 : *Afirmare puternică a stilului combinativ în perioada marii Expoziții universale ce a consacrat victoria electricității : I. Zuckertort, II. Winawer, III. Blackburne. Primul clasat își continuă drumul spre un meci cu campionul lumii.*

Berlin-1881 : *I. Blackburne, II. Zuckertort, III—IV. Winawer și Cigorin. Debutul internațional al școlii ruse.*

Londra—1883 : *Un „proto-turneu al candidaților" : I. Zuckertort (trei puncte avans!), II. Steinitz, III. Blackburne, IV. Cigorin. Primii doi clasați și-au confirmat din nou superioritatea. Pentru prima oară au fost utilizate într-un concurs de șah ceasurile duble de control al timpului de gîndire.*

New York, Saint Louis și New Orleans—1886 : *Primul meci (unanim recunoscut) pentru titlul suprem : Steinitz-Zuckertort 12 1/2—7 1/2. Al patrulea campion neoficial al lumii a devenit primul campion oficial. Consacrarea deplină pe plan sportiv a principiilor „școlii poziționale".*

Bradford—1888 : *I. Gunsberg, II. Mackenzie, III—IV. Bardeleben și Mason. Învingătorul și-a confirmat succesul de la Hamburg-1885 și, astfel, poate candida la titlu.*

Havana—1889 : *Recomandat de rezultatele anterioare, Cigorin atacă titlul suprem, dar eșuează în tentativa sa. Scor : 10 1/2—6 1/2 în favoarea campionului lumii, Steinitz. Fantezia n-a putut întrece rigoarea.*

New York—1889 : *I—II. Cigorin și Weiss, III. Gunsberg. La numai 1/2 punct în urma fostului challenger, cel de al treilea clasat își reafirmă drepturile de a-l întîlni pe campionul mondial.*

Breslau—1889 : *I. Tarrasch, II. Burn, III. Mieses. Începutul șirului de succese al continuatorului școlii lui Steinitz.*

New York—1890—1891 : *Meci Steinitz-Gunsberg, scor 10 1/2—8 1/2. Campionul lumii nu poate fi întrecut încă nici de cei ce folosesc aceleași arme ca el.*

Havana—1892 : *Moment de dramatică tensiune între marile forțe poziționale și combinative ale epocii aflate într-o relativă situație de echilibru. După 21 de partide, scorul întîlnirii Steinitz-Cigorin a fost egal ! Ultimele două partide au fost cîștigate însă de campion care și-a păstrat titlul. Scor : 12 1/2—10 1/2.*

Londra—1892: *În același an Lasker este victorios în două turnee de valoare medie, începîndu-și astfel drumul spre vîrful piramidei.*

New York—1893: *În anul marii Expoziții universale de la Chicago, Lasker — promotor al unei noi concepții asupra șahului — a ocupat locul I (cîștigînd toate partidele!) în turneul celor mai buni jucători americani, susținîndu-și în felul acesta propunerea pentru un meci cu Steinitz.*

New York, Philadelphia, Montreal—1894: *Meci Steinitz-Lasker terminat cu victoria challengerului la scorul de 12—7. Noul campion al lumii a reușit la focul luptei psihologice o fericită contopire a ideilor poziționale cu cele combinative. Al doilea „meci al secolului" (XIX)!*

Hastings—1895: *Moment de vîrf în ultimul deceniu al veacului: I. Pillsbury, II. Cigorin, III. Lasker, IV. Tarrasch, V. Steinitz. Ordinea primilor cinci clasați evidențiază una dintre perioadele de avînt ale jocului combinativ în pofida poziționalilor și ciudatul loc de mijloc (dar de viitor arbitru al acestei lupte) ocupat de proaspătul campion mondial.*

Petersburg—1896—1897: *De fapt, o finală a turneului precedent, jucîndu-se meciuri de 6 partide între primii clasați (Tarrasch nu s-a prezentat): I. Lasker, II. Steinitz, III. Pillsbury, IV. Cigorin.*

Nürnberg—1896: *I. Lasker, II. Maróczy, III—IV. Pillsbury și Tarrasch. Campionul lumii rezistă tuturor asalturilor. Începe ascensiunea lui Janovsky care, pe locul V, se clasează înaintea lui Steinitz.*

Budapesta—1896: *I. Cigorin, II. Charousek, III. Pillsbury, IV—V. Schlechter și Janovsky. Apare numele lui Schlechter între primii jucători ai epocii.*

Moscova—1896—1897: *Meciul revanșă Lasker-Steinitz, terminat cu un scor fantastic: 12 1/2—4 1/2 în favoarea primului care cîștigă ușor și partidele strict poziționale.*

Viena—1898: *Concurs maraton de 36 de runde! I. Tarrasch, II. Pillsbury, III. Janovsky, IV. Steinitz, V. Schlechter, VI—VII. Burn și Cigorin.*

Londra—1899: *I. Lasker (cu 4 1/2 puncte avans!) II—IV. Maróczy, Pillsbury, Janovsky, V. Schlechter. Superioritatea jocului primului clasat este incontestabilă.*

Paris—1900: *Anul marii Expoziții universale, al turnului Eiffel și al cinematografului fraților Lumière aduce o nouă victorie campionului mondial, care își învinge adesea adversarii cu propriile lor arme: I. Lasker, II. Pillsbury, III—IV. Maróczy și Marshall, acesta din urmă obținînd, astfel, primul rezultat de prestigiu în Europa.*

Monte Carlo—1902: *I. Maróczy, II. Pillsbury, III. Janovsky. O nouă confirmare a valorii primilor doi clasați, care însă, după cum se știe, n-au ajuns niciodată la un meci pentru titlul mondial.*

Hanovra—1902: *I. Janovsky, II. Pillsbury, III. Atkins. Cel de al treilea clasat a dovedit un real talent, dar va părăsi curînd arena internațională.*

Monte Carlo—1903: *I. Tarrasch, II. Maróczy, III. Pillsbury, IV. Schlechter, V. Teichmann.*

Succesele poziționale alternează cu cele ale combinativilor. Învingătorul va mai avea însă mult de așteptat pînă să ajungă în poziția de challenger.

Cambridge Springs—1904 : *O puternică afirmare a școlii americane în anul Expoziției universale de la Saint Louis : I. Marshall, II—III. Lasker și Janovsky, IV. Marco, V. Showalter, VI—VII. Schlechter și Cigorin, VIII—IX. Mieses și Pillsbury. Învingătorul s-a apropiat mult de un meci pentru titlu.*

Ostende—1905 : *I. Maróczy, II—III. Tarrasch și Janovsky, IV. Schlechter.*

Barmen—1905 : *I—II. Maróczy și Janovsky, III. Marshall. În turneul principal și-au făcut debutul internațional Duras, Rubinstein, Vidmar și Tartakower.*

Ostende—1906 : *I. Schlechter, II. Maróczy, III.Rubinstein. Cel de al treilea clasat obține prima performanță din carieră.*

Nürnberg—1906 : *I. Marshall, II. Duras, III-IV. Forgaci și și Schlechter, V. Cigorin. Jucătorul american s-a impus din nou.*

Ostende—1907 : *S-au desfășurat concomitent două turnee. În primul, I—II. Bernstein și Rubinstein, III—IV. Nimzovici și Mieses (30 de participanți !). În cel de al doilea, lupta a șase „stele" a dus la următorul clasament : I. Tarrasch, II. Schlechter, III—IV, Marshall și Janovsky.*

S.U.A.—1907 : *Într-un mare număr de orașe americane au fost jucate pe rînd partidele meciului Lasker-Marshall. Jocul plin de imaginație al challengerului s-a frînt în fața forței implacabile a campionului, care a cîștigat neînvins la un scor categoric : 11 1/2—3 1/2 !*

Karlsbad—1907 : *I. Rubinstein, II. Maróczy, III. Leonhart, IV—V. Nimzovici și Schlechter. Învingătorul promovează un tip nou de sinteză a stilurilor, pe care — din păcate — nu-l vom vedea niciodată în confruntarea directă a unui meci cu Lasker.*

Düsseldorf, München—1908 : *In sfîrșit, mult așteptata întîlnire Lasker—Tarrasch. Supremul pozitionalism, rigoarea ajunsă aproape o obsesie, a primit o puternică lovitură. Scor în favoarea multilateralității : 10 1/2—5 1/2.*

Paris—1909 : *Nici stilul combinativ n-a reușit mai mult : Lasker-Janovsky : 8—2 !*

Petersburg—1909 : *I—II. Lasker și Rubinstein (14 1/2 puncte), III—IV. Duras și Spielmann (11 puncte). Între cei 19 concurenți mai întîlnim o seamă de zei minori ca Bernstein, Teichmann, Salwe, Schlechter, Mieses, Tartakower, Vidmar. Partida directă dintre primii doi clasați a fost cîștigată într-o manieră antologică de Rubinstein.*

Hamburg—1910 : *I. Schlechter, II. Duras, III. Nimzovici. În primul său mare turneu, Alehin s-a clasat pe locul VII—VIII.*

Viena, Berlin—1910 : *Meci Lasker-Schlechter : 5—5. Posesor al unui joc echilibrat, fără slăbiciuni în nici una dintre fazele partidei, challengerul a condus pînă înaintea ultimei runde.*

Paris—1910 : *Din nou o întîlnire Lasker-Janovsky, terminată cu un scor incredibil : 9 1/2—1 1/2 ! Campionul și-a apărat titlul a 6-a oară, cea de a 7-a și ultima*

fiind întîlnirea sa cu Capablanca din anul 1921.

San Sebastian—1911 : *Senzațională victorie a tînărului cubanez Capablanca înaintea lui Rubinstein, Vidmar, Marshall, Tarrasch, Schlechter, Nimzovici, consemnînd lansarea sa în marile competiții și apariția unui nou stil pozițional.*

Karlsbad—1911 : *Unul dintre cele mai importante concursuri ale epocii : I. Teichmann, II—III. Schlechter și Rubinstein. Alehin s-a clasat pe locul VIII—XI.*

San Sebastian—1912 : *I. Rubinstein, II—III. Nimzovici și Spielmann.*

Scheweningen—1913 : *I. Alehin (11½ puncte din 12 partide !), II. Janovsky. Un prim pas important în ascensiunea lui Alehin.*

Petersburg—1914 : *Un nou „turneu al candidaților“, cea mai prestigioasă întrecere a primului sfert de veac, criteriu pentru viitoarele dispute ale campionatului lumii : I. Lasker, II. Capablanca, III. Alehin, IV. Tarrasch, V. Marshall, VI. Bernstein, VII. Rubinstein, VIII. Nimzovici.*

Mannheim—1914. *Ultimul turneu dinaintea începerii războiului mondial : I. Alehin, II. Vidmar, III. Spielmann.*

Göteborg—1920 : *I. Réti, II. Rubinstein, III. Bogoliubow. Școala „hipermodernă“ pe drumul afirmării.*

Triberg, Budapesta și Haga—1921 : *Trei turnee cîștigate de Alehin — fără a pierde nici o partidă (!) și întrecînd jucători ca Bogoliubow, Grünfeld, Tartakower, Kostici, Rubinstein — prevestesc apariția unei noi epoci în șah.*

Havana—1921 : *Din primele 14 partide ale meciului său cu Capablanca, Lasker pierde 4 și remizează 10. Defavorizat net de climă, campionul lumii și-a abandonat titlul, circumstanță care nu poate însă știrbi adversarului său gloria de geniu pozițional.*

Londra—1922 : *I. Capablanca, II. Alehin, III. Vidmar, IV. Rubinstein, V. Bogoliubow. Victorie clară a noului campion mondial și plasarea pe locul al doilea a viitorului challenger.*

Viena—1922 : *I. Rubinstein, II. Tartakower, III. Wolf, IV—VI. Alehin, Maróczy și Tarrasch. Drumul spre vîrful piramidei este aspru ; primul clasat dovedește o valoare incontestabilă.*

(CONTINUAREA ÎN NUMĂRUL VIITOR)

Solaris – primul fanzin român

de DANIEL COCORU

La început a fost ideea pe care m-am grăbit s-o împărtăşesc redactorului Colecţiei ce ne găzduia „Jurnalul de bord". Tovarăşul **Adrian Rogoz** a avut o reacţie, aş zice, paradoxală: mai întîi s-a mirat că o asemenea idee ne-a venit atît de tîrziu, iar la urmă a căutat să ne expună toate teribilele aventuri prin care vom trece pînă să ne înfăptuim visul. Într-adevăr, visam un fanzin pe hîrtie tiefdruck, desigur nu color, dar cu planşe fotografice mari cît o pagină, multiplicat în mii de exemplare. Cu alte cuvinte, ceva magnific, dar, de fapt, situat la antipodul unui fanzin autentic.

Aprobată de toţi colegii de cenaclu, ideea mea a devenit publică la şedinţa din 18 octombrie 1970 (vezi Colecţia „Povestiri ştiinţifico-fantastice" nr. 389), cînd membrii cenaclului nostru au hotărît să editeze un fanzin (magazin SF de amatori).

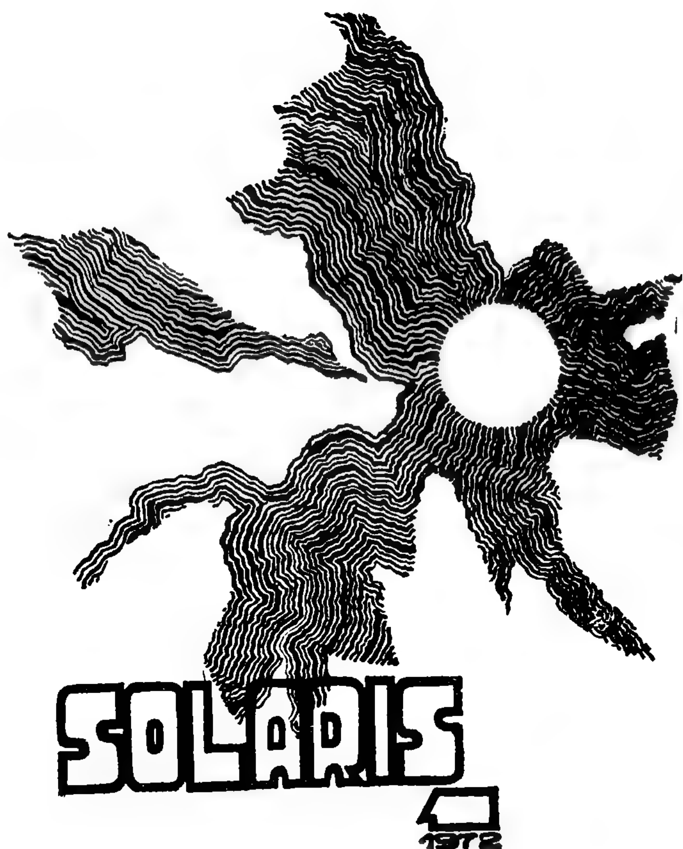
Pe atunci nici nu ne puteam închipui la ce nebunească lucrare am purces. Astăzi ştim cîte renunţări şi cîte sute de ore de muncă au fost necesare, dar astăzi am ajuns la capătul drumului: SOLARIS, primul fanzin românesc, deşi într-un tiraj infim, a devenit o realitate bibliografică *.

Închinat aniversării republicii, care în 1972 a împlinit un pătrar de veac, SOLARIS va contribui nu numai la stimularea tinerelor talente pe căile anticipaţiei, ci şi la promovarea nobilelor idei ale socialismului.

Cenaclul SF mulţumeşte şi pe această cale tuturor colaboratorilor săi şi în mod special scriitorului **Ion Hobana** pentru sprijinul acordat de-a lungul întregii perioade de elaborare a fanzinului nostru.

Aşa cum şi-a propus, SOLARIS (magazin ştiinţifico-fantastic studenţesc editat de Cenaclul SF — Casa de cultură a studenţilor „Grigore Preoteasa", Clubul Actualităţilor, Bucureşti) cuprinde două mari secţiuni: literatură şi teorie, critică, informaţii privind toate aspectele universului ştiinţifico-fantastic. Pentru cei care nu

* L-am trimis şi la Biblioteca Academiei R.S.R. unde va putea fi consultat de exploratorii publicaţiilor rarisime.

vor putea să citească primul număr din SOLARIS (tirajul este doar de 99 de exemplare) dăm mai jos cuprinsul celor 62 de file șapirografiate :

DANIEL COCORU : Editorial.
ADRIAN ROGOZ : SOLARIS la start sideral.
SERGIU FĂRCĂȘAN : Științifico-fantasticul ca literatură de educație.
Povestiri științifico-fantastice :
MARCEL LUCA : Explozia clipei.
ADRIAN SOCACIU : Orașul.
Dana.
DANIEL SĂLIȘTEANU : Telemah.
PAUL MARTALOGU : O piatră a născut o floare.
NESTOR TADEU : Moartea prin cub.

Universul științifico-fantastic :
VLADIMIR COLIN : Anticipația între nu și da.
SORIN SIGHIȘANU : Cronică literară — 1 („Un pic de neant" — Editura Albatros)
MIHAI CONSTANTIN : Cronică literară — 2 („Uluitoarea descoperire a lui V. V. Krișovein" de V. Savcenko — Editura Albatros)
DANIEL COCORU : Cronică literară — 3 („Antologia nuvelei fantastice" — Editura Univers)
Periscop (Știri)
MARCEL LUCA : Pentru elevii pasionați de anticipația științifică în Arad — un club. (De vorbă cu Mircea Dorgoșan, secretar al Comitetului județean U.T.C. — Arad)
DANIEL COCORU : O convorbire cu Victor Zednic, lector la secția s.f. a Editurii Albatros.
SORIN SIGHIȘANU : Interviu cu Dumitru Cucu și Andrei Bacalu de la TV.
MIHAI CONSTANTIN : Pledoarie pentru venusieni (Paleoastronautică).

Adăugînd la aceasta o copertă de *Adrian Socaciu* (reprodusă alăturat) și un desen interior de *Mariano Missaglia* (Italia), aveți o imagine strict informativă a fanzinului nostru.

Apărut în luna iunie a anului trecut, SOLARIS a fost prezent la marea expoziție organizată de *primul Congres european al fantasticului-științific* (Triest, 12—16 iulie 1972), unde s-a bucurat de frumoase aprecieri. Totodată coperta magazinului nostru a fost reprodusă în EUROCON I-PROGRAM BOOK alături de cele ale unor prestigioase fanzine din Europa, Asia, America și Australia.

Dat fiind că în presa noastră mai circulă unele confuzii cu privire la cenaclu și la fanzinul nostru, confuzii prilejuite, probabil, de unele avataruri ale acestui cerc, cred că e cazul să arăt care este situația reală.

Inaugurat în iulie 1969 (vezi Colecția „Povestiri științifico-fantastice" nr. 354) la Tehnic-Club, Cenaclul SF din București a trecut la începutul lui 1970 la mai ospitaliera Casă de cultură a studenților „Grigore Preoteasa". După cum am menționat mai înainte, în toamna aceluiași an am luat hotărîrea să edităm fanzinul SOLARIS, apărut în iunie 1972 datorită mai ales sprijinului acordat de regretatul conducător al Casei de cultură, *Petre Meglei*, de noul ei director *Laurențiu Toma* și de neobositul metodist *Mircea Dumitrescu.*

După o pasageră și fecundă scindare (amorsată, posibil, din pricina unor dispute teoretice), cenaclul, asemenea unui fluviu puternic, și-a reunit, în toamna anului trecut, cele două brațe („SF" și „Sirius").

Sub noua lui metamorfoză, Cenaclul SF este condus de patru secretari : *Lucian Hanu, Gabriel Manolescu, Sorin Sighișanu* și de semnatarul acestor rînduri.

Efervescență S.F.

de SORIN SIGHIŞANU

În luna noiembrie a anului trecut, au avut loc la Craiova lucrările celei de-a doua Consfătuiri a cenaclurilor de literatură ştiinţifico-fantastică din Bucureşti, Craiova şi Timişoara.

Cu un excelent spirit organizatoric, gazdele au prilejuit o întîlnire agreabilă, marcată de prezenţa prestigioşilor scriitori **Ion Hobana, Vladimir Colin şi Sergiu Fărcăşan.** În mod special, au mai participat, ca invitaţi, **Victor Zednic,** redactor la editura „Albatros", **Mircea Dumitrescu,** metodist la Casa de cultură a studenţilor „Grigore Preoteasa" din Bucureşti şi, din partea gazdelor, **N. Oprişu,** directorul Casei de cultură a tineretului, **I. Budărăscu,** metodistul ei.

Lucrările consfătuirii s-au desfăşurat în două etape, astfel:

● **Sîmbătă, 25 noiembrie 1972**

După o scurtă alocuţiune a secretarului comitetului judeţean U.T.C. — **Atanasie Marinescu,** s-au înmînat din partea Cenaclului SF şi a Centrului Universitar Bucureşti diplome celor care au participat la prima întîlnire de la Bucureşti. Apoi au luat cuvîntul reprezentanţii cenaclurilor, care s-au referit în expunerile lor la realizările obţinute la „viaţa de cenaclu", în general, şi la proiectele de viitor. Merită subliniat faptul că tinerii scriitori timişoreni au reuşit să tipărească o culegere din povestirile lor, precum şi pasiunea care animă pe fanii craioveni, bucuroşi de a fi găzduiţi în paginile Colecţiei şi ale revistei „Ramuri", aşa cum dovedeşte şi ultimul număr din luna februarie 1973.

După aceste inerente preliminarii, necesare introducerii într-o atmosferă propice, s-a trecut la lectura povestirilor. „A spart gheaţa" **Alexandru Mironov,** conducătorul cenaclului craiovean „H. Coandă"; el a citit „Antipoveste", o lucrare remarcabilă care, îmbinînd tonul basmelor populare româneşti cu o ipoteză îndrăzneaţă, a captivat atenţia auditoriului.

Eugen Moraru, cu „Decepţia unui parapsiholog", a încercat într-o manieră voit amuzantă să sondeze gîndurile unor participanţi la o expunere despre parapsihologie.

Anghel Constantin a încercat să demonstreze în „Oda bucuriei" că două civilizaţii pot să comunice, chiar neştiut, pe calea sensibilă a muzicii. Din proza lui s-a desprins un fior liric, în concordanţă cu ideea povestirii.

Sorin Sighişanu a stîrnit reacţii contradictorii. „Lasă-mă să-mi pun ochelarii" a subliniat „mîna sigură în construirea dialogului" **(Ştefan Nicolici),** dar şi „mesajul confuz sau poate eludat al lucrării" **(Ion Hobana).**

Al doilea reprezentant craiovean, **Radu Honga,** a citit mai multe schițe scurte („El", „Simbioza", „Inventatorul", „Planeta moartă"), care i-au relevat talentul de licean iubitor al literaturii s.f.

O veritabilă surpriză a constituit-o **Ștefan Nicolici.** „Niță", un computer economist care împarte beneficiile după criterii absolut corecte, nemulțumește conducerea unei întreprinderi, surprinsă în maniera lui Jiquide sau Matty.

În partea a doua a primei zile s-au discutat elementele specifice criticii s.f. și nevoia de evadare din motivele care circulă prea frecvent în literatura științifico-fantastică : aventuri spațiale, contactul cu alte civilizații, interdependența om-robot și descoperirea unor forme de viață superioare în contradicție cu imaginația „conformistă" a pămîntenilor. Schimbul de opinii dintre **Ion Hobana, Sergiu Fărcășan, Daniel Cocoru** și **Ștefan Nicolici** a contribuit la lămurirea unor direcții către care să se orienteze literatura s.f. din țara noastră, spre afirmarea pe plan mondial a specificului românesc.

După dezbaterile teoretice a urmat lectura unor noi povestiri. **Marcel Luca** a citit „Sfîrșitul planetei Zoster", dovedindu-se un distins reprezentant al cenaclului timișorean, consecvent manierei prozelor publicate în Colecția „Povestiri științifico-fantastice".

Gabriel Manolescu a suscitat un interes deosebit cu lucrarea sa „30 de ore", impresionînd asistența prin ritmul sacadat și stilul original, adecvat ideii povestirii.

Sorin Sighișanu — cu două proze umoristice aparținînd unui ciclu intitulat parodic „Halucinantele peripeții ale unui oarecare Popescu", scris în colaborare cu **Mihai Constantin** —, **Marius Stătescu,** cu un omagiu dedicat lui Isac Asimov : „Legea unor ani îndepărtați", **Ștefan Nicolici,** cu „Birocrație", și **Alexandru Mironov,** cu „Mișu Papelcuță — vizitator extraterestru", au menținut în continuare atenția trează a asistenței și au prilejuit aprecieri pozitive din partea scriitorului **Ion Hobana,** ce a expus în încheierea primei zile motivele pentru care consideră întîlnirea de la Craiova ca fiind o reușită a mișcării s.f.

● **Duminică, 26 noiembrie 1972**

Gazdele au prilejuit vizionarea unor interesante filme americane despre cuceririle spațiale („Apollo"-14 și 15, „America în spațiu") și a unei producții cehoslovace „Colega mea, vrăjitoarea" prezentată și la a X-a ediție a Festivalului filmului s.f. de la Triest (iulie 1972).

Acest nou contact între fanii anticipației a constituit o reală afirmare a puternicii efervescențe literare.

*

După București și Craiova urmează ca Timișoara să organizeze **a III-a Consfătuire a cenaclurilor de literatură științifico-fantastică.**

În vederea bunei alcătuiri a programului, organizatorii roagă pe toți cei interesați să-și anunțe din vreme participarea, scriindu-le pe adresa : **Cenaclul „H. G. Wells", Casa de cultură a studenților, B-dul Tinereții nr. 9, Timișoara.**

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii„

2012

prelucrare
&
editor
Costin Teo Graur

i.m. Pompilu

Au scanat, corectat, prelucrat.

Ceea ce nu au fost în stare redacțiile Știință și tehnică sau cei care au dat să continue CPSF, au reușit, cu multă dăruire, muncă și cheltuială, acești entuziaști.

Lor trebuie să le mulțumim pentru că avem acum posibilitatea să (re)citim legendara Colecție.

clandher
flash_gordon
evilgheorghe
krokodyllu
progressivefan3
car_deva
coollo
fractalus
panionios
nid68
un anonim (RK)
Gyuri
hunyade
dl. Dan Lăzărescu
Cilly Willy
fizikant
Doru Filip
connieG

(dacă este omis cineva, vă rog un email și reparăm greșeala!)

IMPORTANT

Abonați-vă din timp și pe termene cît mai lungi pentru a vă asigura continuitatea în primirea colecției.

Prețul unui abonament este de:

- *anual* .... *24 lei*
- *pe șase luni* .... *12 lei*
- *pe trei luni* .... *6 lei*

Abonamentele se fac prin oficiile și agențiile PTTR la factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi, instituții, școli și licee.

COLECȚIA „POVESTIRI ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE”

● MARTIE 1973

Prețul 1 LEU | 41 007